

Formování správního systému do 15. století

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**

OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Mgr. Lubomír Nenička, Ph.D.
Katedra ekonomie a veřejné správy

Přemyslovské Čechy a jeho správa

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Centrální správa – kníže a jeho družina, dvorské úřady

Knížecí patron českého státu
sv. Václav a jeho odkaz

Místní správa – hradecká soustava. V hradech působili jako správci kasteláni (později purkrabí)

Stavovská správa – v době přemyslovského knížectví šlechta postupně získala dědičné vlastnictví uděleného území

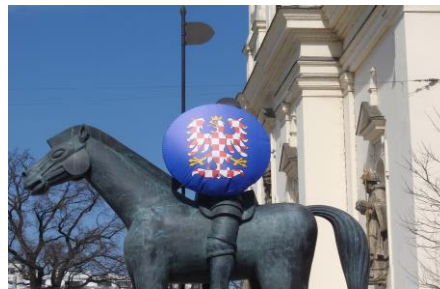
V důsledku toho vznikla vrchnostenská správa s panstvími jako správními jednotkami.

Morava a tzv. úděly

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

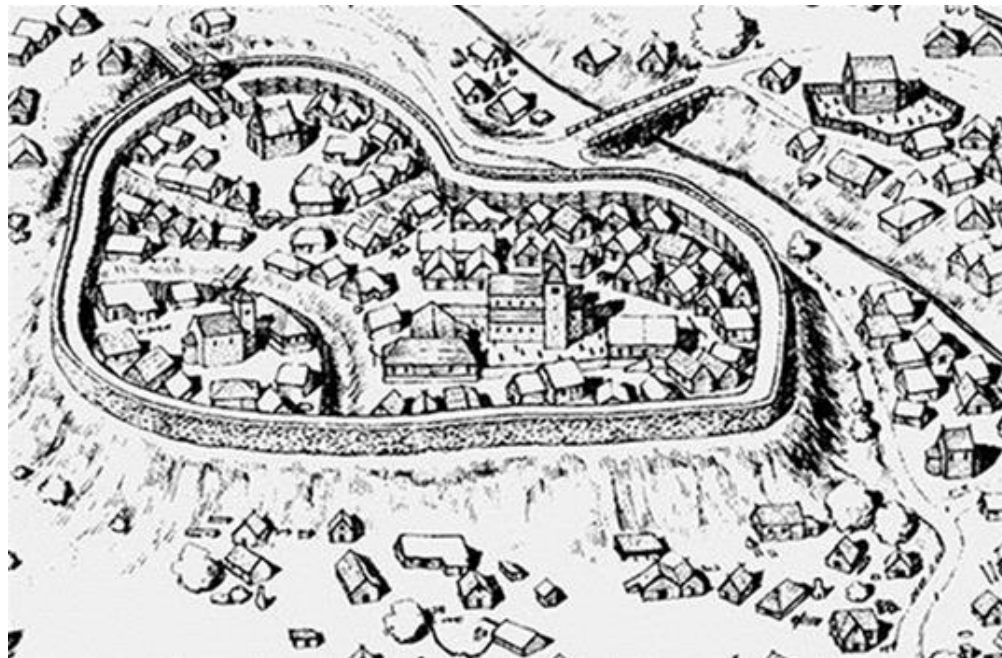
- Byla později rozdělena do tzv. údělů.
- Jednalo se o územní celky, které byly svěřovány do správy bratrů nebo synů vládnoucího knížete (údělníků) – jejich rozsah byl proměnlivý.
- Na Moravě se zformovaly tři úděly – **olomoucký, brněnský a znojemský.**

Města jako nová sídla a správní centra

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Počátky měst

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Vznik měst ve 13. století souvisel s populačním růstem a s rozvojem obchodu, který byl také důsledkem zvyšujících se výnosů zemědělství. Byl součástí osidlování (kolonizace) dosud volného území, zpravidla v pohraničí

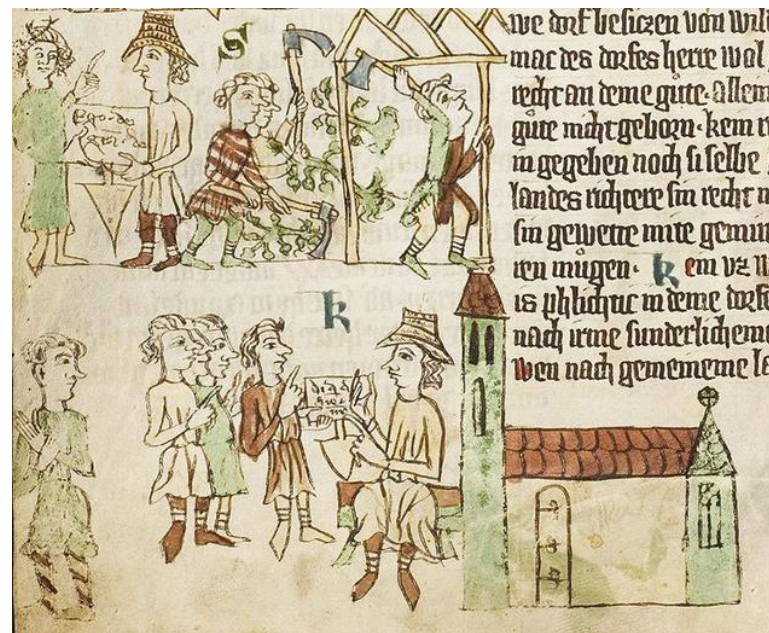

Lokátoři

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- Šlo zpravidla o příslušníky královského dvora nebo bohaté měšťany
- V zastoupení panovníka či vrchnosti zajišťovali vhodná místa, jejich osídlení i zbudování nového sídla.
- Zpravidla zde pak získali úřad rychtáře.

Nejstarší města českých zemí

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- V první vlně zakládání českých měst bylo ustaveno **Staré město pražské**. O něco později bylo založeno Nové (Menší) město – pozdější Malá Strana.
- V prvních desetiletích 13. století vznikala města především v dnešním Slezsku a na severní Moravě (Bruntál, Uničov, Opava)

Městské atributy

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- Městská práva (trhové, hradební, várečné, hrdelní atd.)
 - Urbanistické prvky (centrální náměstí a pravidelná síť ulic, hradby, církevní objekty, radnice)
 - Městská samospráva
-

Městská správa – Rychtář

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- Byl v městské správě zástupcem panovníka (vrchnosti).
- Rychtář byl především předsedou městského soudu a jako takový získával příjmy z podílu na soudních pokutách a z různých dávek.

Městská správa – Konšelé a purkmistr

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- Už ve 13. století začaly v městech působit i samosprávy, reprezentované **konšely** (městskými radními) a **purkmistrem** (starostou).
- Nejprve byli voleni na jeden rok a potvrzováni panovníkem, později byli jmenováni na návrh předchozí rady.
- Městské rady reprezentovaly vyšší a střední vrstvy.

Kategorie měst

- **Královská města** – byla zakládána a vlastněna panovníkem, jejich obyvatelé byli osobně svobodní a byli podřízeni pouze králi.
- **Poddanská města** – byla zakládána vrchností s královským svolením, jejich obyvatelstvo patřilo nadále mezi poddané vrchnosti (světské či církevní).
- Později se osamostatnila v rámci královských měst i **další privilegovaná města** (např. horní). Nemusela odvádět pravidelné dávky, ale panovníkovi vyplácela poplatky podle jeho momentálních finančních potřeb.

K městům podrobněji Studijní opora, s. 17-19.

Král

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

V roce 1212 byla potvrzena dědičná držba královského titulu.

V roce 1306 byl zavražděn Václav III. jako poslední Přemyslovec na českém trůně. Nového panovníka přijímaly, nebo přímo volily stavy (šlechta).

Získání Slezska

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Slezská knížectví se vydělila z Polska a přijala českou lenní svrchovanost za Jana Lucemburského

Slezská knížectví se stala součástí Zemí Koruny české ustavených za Karla IV.

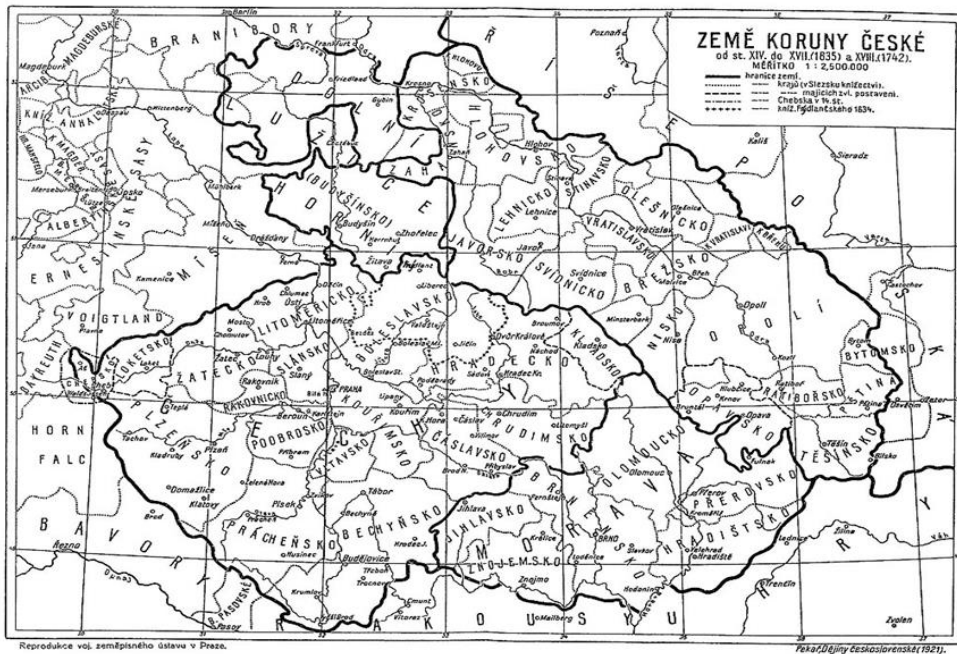
K získání Slezska podrobněji Studijní opora, s. 20.

Správní vývoj ve 14.-15. století

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Už dříve se nejprve v Čechách zformovaly kraje (v čele s hejtmany) jako nové správní jednotky.

V době husitství došlo k mocenskému vzestupu měst.

Na vládní moci se vedle podílely další privilegované vrstvy – stavy (šlechta a královská města).

Shrnutí

V rámci přemyslovského knížectví základy správního systému na centrální úrovni reprezentovaly dvorské úřady a hrady na místní úrovni.

Postupné potvrzení dědičné držby pozemkového majetku šlechtě umožnilo vznik vrchnostenské správy.

Ve 13. století začala být zakládána města jako nové typy sídel.

Výsadní postavení v městské správě měli nejprve rychtáři – úředníci zastupující panovníka či vrchnost. Už ve 13. století se začaly formovat také městské samosprávy, reprezentované konšely a purkmistrem.

Později se zformovaly kraje jako nové správní jednotky.
